

IN DE VOETSPOREN VAN DENKERS, DICHTERS EN SCHRIJVERS

DEEL 2, DE 18^e EEUW

Wij volgen in een serie artikelen een aantal denkers, dichters en schrijvers vanaf de 17^e eeuw die van grote betekenis zijn geweest voor ons gedachtegoed, in Nederland en daarbuiten. We gaan daarbij op zoek naar huizen en buurten in Den Haag waar ze woonden. Den Haag kan er trots op zijn dat zij hier woonden en hun ideeën in onze stad ontwikkelden. Dat laat je de stad met andere ogen zien.

De eeuw van de Verlichting

Een belangrijke reden voor vrijdenkers uit heel Europa om naar Nederland te komen was dat hier veel uitgeverijen waren en er makkelijk gepubliceerd kon worden. Bijna de helft van de boeken en tijdschriften die door de verlichte elite werden gelezen, werd hier gedrukt en uitgegeven. Ook de rol van Den Haag als politiek middelpunt in Europa, met veel adel, speelde mee. Verlichtingsdenkers stelden dat geloof vervangen moest worden door rede, logica en wetenschap.

Kalvermarkt/Korte Houtstraat - Voltaire, verliefd op Pimpette

Op de hoek van de Kalvermarkt en de Korte Houtstraat stond in 1700 Hotel La Ville de Paris. Voltaire, en ook Mozart, logeerden er. In de jaren 20 van de vorige eeuw werd het

Het witte gebouw op de hoek is Hotel La Ville de Paris (1700). Het lag op de hoek van de Korte Houtstraat en de Fluwelen Burgwal, een situatie die nu niet meer bestaat en moeilijk is voor te stellen. De tekening is gemaakt vanaf de Kalvermarkt. Naar links kijkt men de Korte Houtstraat in, rechts langs het hotel liep toen de Fluwelen Burgwal. Hier loopt nu de Kalvermarkt. De gebouwen in het midden en rechts zijn afgebroken voor de verbreding van de Kalvermarkt (beeld: xs4all)

Gezicht op Paleis Kneuterdijk, 's Graven Hage, Huis van den Graaf van Wassenaer, Heer van Obdam. Gravure van Gerrit van Giessen, 1730 (beeld Alamy)

gesloopt voor de doorbraken van het plan Berlage. In 1713 bezocht de jonge François-Marie Arouet (1694–1778), bekend als Voltaire, Den Haag. Hij deed een rechtenstudie en was door zijn vader naar de Franse ambassade in Den Haag gestuurd. In Hotel La Ville maakte hij kennis met Pimpette, de dochter van hoteleigenaar en Hugenothe Madame Petit. Er ontstond een stormachtige, maar korte relatie, waarna Voltaire werd teruggestuurd naar Parijs. Het verblijf in Hotel La Ville was het begin van een lange relatie van Voltaire met Den Haag. Hij zou er verschillende malen terugkeren. In 1740 woonde hij in Paleis Noordeinde, dat in verval was. Het paleis was eigendom van de Pruisische koning Frederik II, zijn mecenas. Voltaire schreef hem: “Uw Haagse paleis is een embleem van de menselijke grootheid. Jammer alleen dat de vorstelijke vertrekken geen deuren en ramen meer hebben. Er zijn hier boeken die de laatste vijftig jaar alleen door de ratten zijn gelezen en die bedekt zijn met de grootste spinnenwebben van Europa.” Voltaire's gedachtegoed kenmerkt zich door een vooruitstrevend humanisme, rationalisme en felle kritiek op onrecht en de kerk. Hij behoort tot een van de bekendste en meest invloedrijke filosofen van de Verlichting.

Paleis Kneuterdijk – Feesten voor filosofen

In de 18^e eeuw woonde in Paleis Kneuterdijk de Russische gezant en vrijdenker prins Gallitzin. Hij had grote belangstelling voor het Verlichtingsdenken en hield regelmatig feesten waar filosofen hun opwachting maakten. In 1773 kwam Diderot op bezoek in Den Haag, logeerde er en ontmoette hier Voltaire en Belle van Zuylen. Diderot (1713-1784) vond Den Haag, net als Voltaire, de mooiste stad van de wereld.

In 1773 ondernam hij een journalistieke reis door Holland en schreef een reisverslag, *Voyage en Hollande*. Over Nederland schrijft hij: "De Hollanders houden van schilderijen, prenten en tekeningen. Een haastig gemaakte ets van Rembrandt is enorm veel geld waard. Men stort zich vol overgave op alles wat uit Indië en Azië komt. De huizen puilen uit van porselein, zilveren en gouden juwelen, diamanten, meubelen en kostbare stoffen." Dit gold zeker ook voor de adel in Den Haag.

Diderot geldt als een van de belangrijkste Franse filosofen uit de 18^e eeuw. Hij stelde dat de mensen van nature gelijk zijn en was van mening dat het grootste belang van de regering bij het gewone volk behoort te liggen. Religieuze tolerantie, vrijheid van denken en de waarde van de wetenschap dienen vanzelfsprekend te zijn. Diderot is vooral bekend van zijn *Encyclopédie*, een Wikipedia avant la lettre. Het doel van zijn *Encyclopédie* was alle mensen de mogelijkheid te geven hun kennis te vermeerderen.

In het Verlichtingsdenken mochten vrouwen ook meedoen, maar wel op afstand. Hun bijdragen werden minder belangrijk geacht; men ging impliciet uit van de dominantie van de man. Toch wist een aantal vrouwen zich staande te houden, zoals Belle van Zuylen en prinses Amalia von Gallitzin. Belle van Zuylen (1740-1805) was haar tijd ver vooruit. Over het huwelijk zei ze: "Men moet niet uit berekening trouwen, alleen uit liefde." Paleis Kneuterdijk was ook het decor van een romance tussen de vrouw van prins Gallitzin, Amalia von Schmettau, en Frans Hemsterhuis (1721-1790), een hoge ambtenaar bij de Raad van State, die ook min of meer anoniem een aantal fijnzinnig filosofische geschriften uitgaf. Omdat het huwelijk met Gallitzin stroef verliep, verhuisde Amalia in 1774 met haar kinderen naar een eenvoudig landhuis in het gehucht Eikenduin, dat ze 'Niet thuis' noemde. Hemsterhuis was er regelmatig te gast en wijdde haar onder meer in zijn filosofie in.

Herderinnestraat - Betje Wolff en Aagje Deken, feministes en onafscheidelijk tot in de dood

Betje Wolff (1738-1804) en Aagje Deken (1741-1804) zijn vooral bekend van hun briefromans en het boek *de Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart*, uit 1782. Vanwege hun patriotische sympathieën verhuisden zij in 1788 naar Frankrijk. Door geldgebrek keerden ze in 1797 terug en vestigden zich

in Den Haag, eerst in de Poten en in de Spuistraat, later in de Herderinnestraat 7, dat hun sterfhuis zou worden. Het huis dateert uit 1641 en is het oudste trapgevelpand in Den Haag. De naam Herderinnestraat verwijst naar het huis 'De Getrouwde Herderinne', op de hoek met de Nieuwe Breestraat. Wolff stierf op 5 november 1804, negen dagen later stierf ook Aagje Deken. Beide liggen begraven op de begraafplaats Ter Navolging in Scheveningen.

Wolff en Deken hadden totaal verschillende karakters, maar beiden waren kritisch en als het moest sarcastisch. Ze beschikten over een puntige, trefzekere schrijfstijl. Ze beschreven het Nederland van eind 18^e eeuw en portretteerden daarin de Nederlandse burgerij. Vrouwen werden aangespoord zelfstandig na te denken; het begin van feminisme en vrouwenemancipatie.

Inge Camfferman

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen

stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Herderinnestraat 7, trapgevelhuis uit 1641
(foto Jan Bron Dik)